

המשכיות למרות השוני

הרב יהודה טרופר

שליח לשעבר (קליבלנד, תשנ"ו-תשנ"ט)

כיום מרצה לתנ"ך ולחינוך במכללת שאנן

אפתח בחידה: באחד מפסוקי פרשתנו חמישה דורות "נפגשים" באירוע מרגש. התדעו מהו הפסוק?

בין אם פתרתם נכונה ובין אם לא, נעיין יחדיו בדברי יעקב: "המלאך הגאֵל אתי מִקֵּל רַע יִבְרַךְ אֶת הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בְהֵם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי אַבְרָהָם וַיִּצְחָק וַיִּדְגּוּ לְרַב בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ" (בראשית מ"ח, טז). יעקב יושב אל מול שני נכדיו – אפרים ומנשה – שנולדו במצרים. בסמוך אליהם ניצב יוסף, ובדמיונו של יעקב הוא רואה את אביו יצחק ואת סבו אברהם, אותם הוא מזכיר בברכתו. חמישה דורות "נפגשים" במקום אחד ברגע מרגש של ברכת הסב הזקן לנכדיו. אם כן, חמישה דורות "נפגשים" בפסוק זה: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, אפרים ומנשה.

ברצוני לנסות, בזהירות, להיכנס למחשבותיו של יעקב אבינו בברכתו את הברכה. יעקב רואה את נכדיו שנולדו במצרים עם כפית זהב בפיהם - הם בניו של המשנה למלך ונכדיו של פוטי פרע כהן און, דמות דתית בעלת מעמד חשוב במצרים. תוהוה יעקב, למי דומים נכדיו? האם לישראל סבא או שמא לאבי אימם סבא פוטי פרע? את מי יזכרו נכדי בעוד חמישים שנה? האם נכדי יחנכו את ילדיהם על ברכי המורשת המצרית או על ברכי המורשת של אברהם ויצחק? נזכר יעקב באביו ובסבו, מביט הוא על נכדיו, והקשר בין הדור הראשון לחמישי עמום ביותר. אברהם היה נווד, יליד אור כשדים, שנדד ברחבי המזרח התיכון - חרן, כנען ומצרים. לעומתו נכדיו הם ילידי מצרים, האחוזים היטב בארץ מולדתם, שם הם נולדו שם חיו ושם גם ימותו וייקברו. שינוי המקום, השפה התרבות ואורחות החיים, יוצרים פער עצום, האם יש מכנה משותף ביניהם?

חיצוני, נכדיו נראים כנסיך מצרי מצוי, ועל כן ברכתו של יעקב מנסה להבקיע את דרכה מבדל לסממנים החיצוניים, שלא ניתן להתכחש למשמעותם, ולהגיע אל הנקודה הפנימית המאחדת. ברכתו לנכדיו היא "וַיִּקְרָא בְהֵם שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי", כלומר שבנכדיו ייקרא שם סבו. השם הוא המהות. שני מרכיבים יש במהותו של אברהם: אברהם קרא בשם ה' אל עולם, ובכך העניק לעולם כולו את יסודות האמונה באל אחד; אברהם גם ציווה את בניו אחריו שישמרו את "דְרֹךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט" (בראשית י"ח, יט), ובכך העניק לעולם כולו את יסודות המוסר. תוהוה יעקב – האם מסרים אלו עברו גם לנכדיו?

האופטימיות של יעקב מתעוררת לנוכח אישיותו המיוחדת של יוסף. יעקב רואה כיצד יוסף מנהיג את מצרים כאדם שאמונתו מוטבעת בו, כדברי הפליאה של פרעה: "הַנְּמַצָּא כְּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ?" (מ"א, לח). יעקב שומע מיוסף אמירה חשובה: "וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֲבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בְּזֶה" (מ"ח, ט), יוסף מכריז שה' זיכה אותו בבנים "בְּזֶה" – במצרים. הוא רואה את בניו כברכת ה' בארץ נוכריה וזרה, הוא גידל אותם מתוך אמונה בה'. שם שמים שגור בפיו של יוסף (רש"י, ל"ט, ג) והוא בנה דרך חיים של אמונה בתוך עולם זר מנוכר ומנוגד. דרך זו מאפשרת להמשיך את מסורת אבותיו, למרות ההתמודדויות הרבות. יעקב נרגע, יש מהות יסודית שממשיכה מסבו אברהם לאפרים ומנשה נכדיו, יעקב מברכם שהם ידגו לרוב בקרב הארץ מתוך המשכיות זו.

אך טבעי הוא שבמעברים מדור לדור יתרחשו שינויים חיצוניים, האתגר הגדול הוא לשמר את המהות הפנימית שהיא היא הגרעין שהכרחי שיעבור מדור לדור, למרות בחילופי העיתים, המקומות והלבושים החיצוניים.

יעקב לא מברך את נכדיו שהם יהיו זהים לסבו ולאביו, אלא שלמרות השוני הם ימשיכו לשאת את "שְׁמֵי וְשֵׁם אֲבֹתֵי" - אמונה באל אחד ומוסר, ויעמדו בעוצמה אל מול הרוחות הנושבות במסופטימיה, במצרים, בכנען או בכל מקום אחר בעולם. אלו רוחות רעות של כפירה ושל עוול מוסרי, אך מי שמצטייד בדרכו של יוסף, ששם שמים שגור בפיו ובליבו, יוכל להם.

יש האומרים פסוק זה סמוך לעריסת תינוק ערב לפני כניסתו בבריתו של אברהם אבינו, ויש השרים

פסוק זה בברית המילה, ואכן אין מתאים מפסוק זה להתוות את הדרך עבור כל תינוק המצטרף לעם
ישראל.

לתגובות: yehudatr@gmail.com